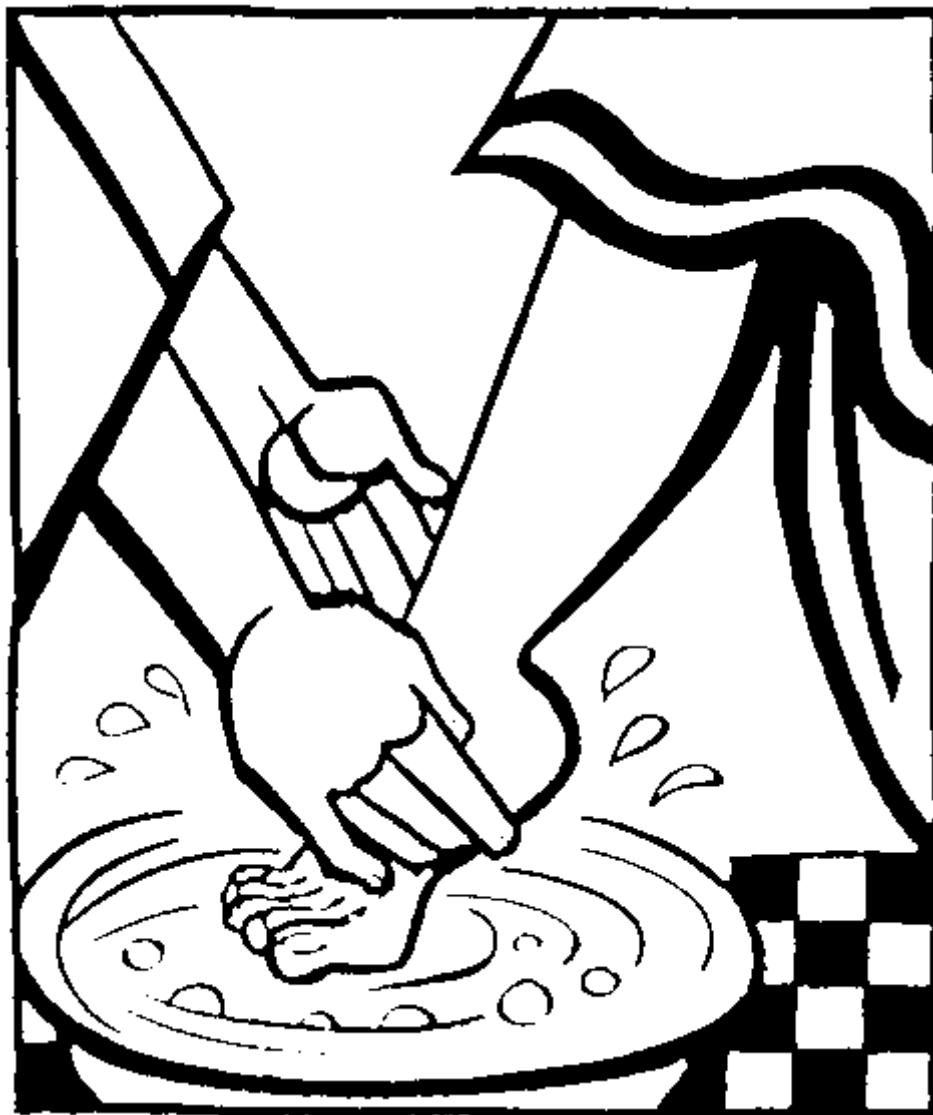

'vrienden voor het leven'

*Meditatie ds. Gerard Rinsma
Vijfde zondag na Pasen 6 mei 2018*

LEZINGEN

1ste schriftlezing: Jesaja 45:15-19

2de schriftlezing: Joh. 15:9-15

OVERWEGING

Gemeente van onze heer Jezus Christus, lieve mensen,

Ik denk wel eens: wat zou een dominee van een voetbaltrainer kunnen leren? Want twee weken geleden zat ik met een paar mensen en kinderen naar de voetbalwedstrijd van Cambuur tegen Helmond Sport te kijken. Het was de laatste wedstrijd van het reguliere seizoen. En voor Cambuur was het belangrijk om deze wedstrijd te winnen. Toch merkten we dat het voor de rust niet goed liep. Misverstanden die tot onnodig balverlies leidden. Gevaarlijke situaties voor de goal. Enzovoort. Enzovoort.

Maar na de rust leek er een ander team op het veld gekomen te zijn; opeens lukten de combinaties; aanvoerder en spelverdeler Bartho gaf een paar prachtige assists; van Kippersluis scoorde 2-1 en invaller Kip maakte de wedstrijd in de laatste 5 minuten af met een schot van afstand. En toen dacht ik: wat zou René Hake - de trainer van Cambuur in de rust tegen zijn elftal hebben gezegd? Nadat hij eerst de eerste helft had bekeken en voordat hij zijn mannen voor de tweede helft het veld op moest sturen? Dat krijgen we natuurlijk nooit te weten. Zou hij een donderpreek hebben gehouden? Zoals Rinus Michels en Louis van Gaal. Zodat de mannen geïntimideerd en met knikkende knieën het veld waren opgegaan? Of omgekeerd: zou hij vertrouwen in zijn team hebben uitgesproken? Zo van: jullie kunnen het! Het enige wat je nodig hebt is vertrouwen in jezelf en in elkaar.

Want dat is natuurlijk het knappe van een trainer: en zeker nu van Renee Hake met zes overwinningen op rij, dat hij of zij een neergaande lijn kan ombuigen naar een opgaande. Want als ik het goed heb, heeft Cambuur nu vijf of zes overwinningen op rij behaald.

Hoe doe je dat? Zou ik hem willen vragen. Want - laten we eerlijk zijn - als kerk spelen we al lang niet meer in de eredivisie. Maar ergens onderaan in de Jupiler League. En ik spreek nog wel eens met collega's, die de hoop hebben verloren en mismoedig kijken naar kerken, die zoveel succesvoller zijn.

Ook daar weet, denk ik, de trainer van Cambuur over mee te spreken. Want daar werd hij vanwege tegenvallende resultaten in januari bij FC Twente ontslagen. Maar uitgerekend bij Cambuur - dat berucht is

vanwege het wegsturen van falende trainers – hebben hij en zijn team de weg naar boven weer gevonden.

Want dat zou mijn vraag zijn: hoe keer je die neergaande spiraal, die neergaande trend om? Niet alleen in de rust, als je merkt dat het in de eerste helft niet goed loopt; maar ook halverwege het voetbalseizoen?

Is dat gewoon een kwestie van geluk of is het een wonder? Of ligt het daaraan dat je de spelers weer weet te motiveren. En zo ja, hoe doe je dat?

En dan is het interessant om naar het evangelie te kijken; of beter te luisteren. Want ook daar lijkt Jezus op een coach die zijn spelers toespreekt. Het eerste wat hij dan zegt is: ik blijf door dik en dun in jullie geloven. Wat er ook gebeurt, welke brokken je ook maakt, welke kansen je ook laat liggen. Ik blijf in jullie geloven. Zelfs als je alle vertrouwen in jezelf hebt verloren, blijf ik in jullie geloven. Zoals de Vader mij heeft liefgehad zo heb ik jullie lief. ¹

En eigenlijk zou ik daar even moeten stoppen en u de tijd geven om daarover na te denken.

Want hoe vaak horen we niet anders stemmen in ons leven, in ons hoofd in ons hart. Stemmen, die ons vermanen; stemmen die ons veroordelen; stemmen die ons op jagen; stemmen, die ons klein houden en bang. Zijn dat niet vaak de stemmen van ouders, van opvoeders, van meesters, juffen, van dominees, pastoors, van ouderlingen? Ik las in de vakantie de autobiografie van Brian Wilson: het brein achter de Beach Boys. De man die onder andere dat mooie lied 'Good Vibrations' heeft geschreven. En 'God only knows'. Maar je schrikt, als je leest hoe deze man als kind door zijn vader systematisch is geterroriseerd en geïntimideerd en hoe moeizaam zijn worsteling is geweest om zich uit die spiraal van zelfverwijt en faalangst te bevrijden. Zonder zijn coach zou dat niet gelukt zijn. ²

*Als ze als kind niet altijd zo stil had hoeven zijn
Had ze vandaag misschien het hoogste lied gezongen*

¹ Joh. 15:9

² Wouldn't It Be Nice: My Own Story is an autobiographical memoir written by Brian Wilson with freelancer Todd Gold, published in October 1991 by HarperCollins. Its name derives from the Beach Boys' 1966 single "Wouldn't It Be Nice". Upon release, the book's credibility was challenged, and led to multiple lawsuits. Wilson later disowned the book. In 2016, the book was superseded by I Am Brian Wilson, a new autobiography written with Ben Greenman.[2]

*Als ze als kind niet altijd zo alleen was geweest
Had ze vandaag misschien allang iemand gevonden
Als ze als kind niet altijd zo bang had hoeven zijn
Had ze vandaag misschien van iemand durven houden
Als ze als kind niet altijd zo'n puinhoop had gezien
Had ze vandaag misschien kastelen kunnen bouwen
Als ze als kind de warmte van de zomer had gekend
Was ze die warmte in haar winter nooit verloren
Als ze als kind de warmte van een nest had gekend
Had het haar hele leven lang niet zo gevoren
Als ze als kind niet al zo oud had hoeven zijn
Had ze vandaag nog een kinderlied gezongen
Als ze als kind gewoon een kind had kunnen zijn
Was ze vandaag als een kind opnieuw begonnen³*

Liselore Gerritsen groeide op in een pastorie en je zou kunnen zeggen: haar vader had beter moeten weten.

Maar misschien is het daarom wel dat Jezus zijn leerlingen op het hart drukt: blijf geloven in het geloof waarmee ik in jullie geloof.⁴ Hou dat vast, ook als alles om je heen stormt en draait en stemmen je naar beneden proberen te trekken. Hou dat vast, als je aan 1001 eisen en verplichtingen moet voldoen. Hou dat vast, als je afgerekend wordt op prestatie en score. Hou dat vast, als mensen met de bijbel in de hand menen dat je aan 1001 geboden moet voldoen.

Want er is maar één gebod, dat ik jullie opdraag en dat is: geloof in elkaar zoals ik in jullie heb geloofd.⁵ Of zoals Johan Cruijff dat op zijn manier verwoordde: "Als je met een groep mensen iets wilt bereiken, begint en eindigt alles bij het begrip respect."

Het klinkt als een open deur, zoals alles wat Cruijff heeft gezegd, maar hij had wel door dat hij met een team van jaknikkers, knipmessen en serviele lakeien nooit een wedstrijd zou winnen. Ze zouden misschien precies doen wat hij had gezegd, maar star en statisch voetballen. Zon-

³ Liselore Gerritsen van het album De IJssel

⁴ Blijf in mijn liefde: je blijft in mijn liefde als je je aan mijn geboden houdt, zoals ik me ook aan de geboden van mijn Vader gehouden heb en in zijn liefde blijf.

⁵ Mijn gebod is dat jullie elkaar liefhebben zoals ik jullie heb liefgehad.

der een sprankje creativiteit. Want voor creativiteit heb je ruimte nodig en voor ruimte vrijheid.

Ik noem jullie geen slaven meer, want een slaaf weet niet wat zijn meester doet; vrienden noem ik jullie, omdat ik alles wat ik van de Vader heb gehoord, aan jullie bekendgemaakt heb.⁶ Het klinkt vanzelfsprekend, maar toen Jezus het voor het eerst formuleerde en uitsprak, was het revolutionair.

En toen ik vorige week in Pompeï was en daar hoorde hoe de veel bewonderde Romeinse samenleving van toen gebouwd was op slaven, die al het werk verrichtten. - sommige historici schatten dat van de 1 miljoen mensen die in de 1e eeuw na Christus in Rome woonden, 400.000 mensen slaaf waren - toen ik hoorde hoe een rijke bovenlaag zich van A tot Z liet bedienen door buitgemaakte slaven-. de Romeinen gebruikten slaven voor allerlei taken. Als schoonmaker, kok, verzorgingslaaf of seksslaaf⁷ - toen ik hoorde, dat slaven, vooral zij die afkomstig waren uit

⁶ Joh. 15:15

⁷ <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/slavernij-in-het-romeinse-rijk>

Slavernij in het Romeinse rijk

Vandaag de dag is het houden van slaven verboden, maar in het Romeinse rijk was het de normaalste zaak van de wereld. Slaven werden voor allerlei doeleinden ingezet, bijvoorbeeld als schoonmaker, kok, verzorgingslaaf of seksslaaf. Maar ook als onderwijzer of secretaris. Opvallend was dat zij soms verrassend goed behandeld werden.

Het grootste deel van de slaven in het Romeinse rijk werden in oorlogstijd tot slaaf gemaakt. Tijdens veldtochten namen bevelhebbers mensen gevangen, om ze door te verkopen aan slavenhandelaren. Er waren ook andere redenen waarop mensen tot slaaf werden gemaakt. Zo was slavernij ook een manier om een financiële schuld af te betalen. De slaaf moest dan net zo lang werken tot hij zijn schuld had vereffend, vergelijkbaar met de tegenwoordige taakstraf. Het kwam zelfs voor dat mensen zich vrijwillig tot slaaf lieten maken. Veel Grieken waren geletterd en begaafd, maar leefden in verarmde streken. Zij verkochten zichzelf aan slavenhandelaren, omdat ze in Rome verzekerd waren van een goede leefomgeving.

De slavenhandel vormde een aanzienlijk deel van de Romeinse economie. Veel rijke Romeinen hadden dan ook een aandeel in de slavenhandel. Het werkelijke handelen in slaven gebeurde echter door slavenhandelaren, de zogenaamde mangones. Deze koopmannen werden over het algemeen gezien als een soort pooiers. Omdat men weinig vertrouwen had in de mangones, kregen kopers een bewijs van aankoop mee. Als de slaaf na aankoop een mankement bleek te hebben dat niet op het bewijs vermeld stond, kreeg de koper zijn geld terug. Deze lijfeigenen werden over het algemeen naakt verkocht op de markt, zodat kopers goed konden zien hoe ze eruit zagen. Voor mooie meisjes konden slavenhandelaren meer geld vragen, omdat eigenaren vrijelijk seks mochten hebben met hun slaven.

Sommige historici schatten dat van de 1 miljoen mensen die in de 1e eeuw na Christus in Rome woonden, 400.000 mensen slaaf waren. De Romeinen gebruikten hen voor allerlei taken. Zo werden ze bijvoorbeeld ingezet als schoonmaker, kok, verzorgingslaaf of seksslaaf. Minder welgestelde gezinnen konden maar één of twee slaven betalen en zij hadden dus ook meer taken. Sommige slaven, vooral die uit de Griekse streken, waren goed ontwikkeld en konden lezen en schrijven. Deze werden vaak ingezet om de kinderen van hun eigenaren te onderwijzen, of als secretaris. Hoewel eigenaren vrij waren om hun slaven te slaan of zelfs te doden, kwam het vaak voor lijfeigenen goed behandeld werden en zelfs bevriend raakten met hun meesters.

Anderen hadden minder geluk en werden slechter behandeld. Veel slaven, vooral zij die afkomstig waren uit 'barbaarse streken' zoals Gallië, Germanië en Thracië, werden ingezet om zware arbeid te verrichten. Zij konden immers niet lezen of schrijven en werden door de Romeinen vaak als gevaarlijke beesten gezien. De Romeinse staat of Romeinse bedrijven kochten grote groepen slaven op om ze in te zetten als arbeider. Ze werden aan het werk gezet in de landbouw of de mijnbouw. Vooral bij die laatste industrie was het werk zeer gevaarlijk, vanwege de primitieve methodes die de Romeinen gebruikten.

'barbaarse streken' zoals Gallië, Germanië en Thracië, werden ingezet om zware arbeid te verrichten zoals de landbouw of de mijnbouw, besefte ik hoe ongelofelijk revolutionair deze woorden van Jezus zijn geweest.

8

Deze woorden, deze uitspraak leggen dynamiet onder de samenleving van toen. De heersende verhoudingen worden op zijn kop gezet. De heer staat niet langer boven zijn slaaf en de slaaf is niet langer ondergeschikt aan zijn meester. Nee, hij heeft volledige inzage, hij heeft beschikking over alle kennis om mee te kunnen praten en mee te kunnen denken. Er is volkomen transparantie in de verhouding. En die verhouding wordt niet langer meer gekenmerkt door macht en onderdanigheid, maar door gelijkheid, vertrouwen en respect.

Jezus noemt ons vrienden.⁹ Het staat er al twee duizend jaar, maar misschien beseffen we nog steeds niet goed wat dat eigenlijk betekent. Wat

⁸ Grundinformation Neues Testament, K.-W.Niebuhr, pg. 155 Es kann als sicher gelten, daß das vierte Evangelium nach der Zerstörung Jerusalems geschrieben wurde. (Joh 11,48 spielt auf dieses Ereignis an und setzt es voraus.) Deutlich ist auch, daß es bereits zu harten Hinweise Auseinandersetzungen mit jüdischen Synagogen, -vielleicht auch in Form offizieller Ausschlüsse, gekommen war (9,22; 12,42). Früheste schriftliche Zeugnisse finden wir auf einem ägyptischen Papyrusstück (P52), das Joh 18,31-33.37 überliefert. Es stammt wahrscheinlich aus der Zeit zwischen 125 und 150 n.Chr. Nimmt man an, daß es später als der erste Johannesbrief (bezeugt durch Polykarp kaum nach 110 n.Chr.) geschrieben wurde, so liegt eine spätere Datierung nahe – um 100 bis 110 n.Chr. Ist man der Meinung, daß der erste Johannesbrief später als das Johannesevangelium entstand, ist mit einem früheren Zeitpunkt zu rechnen – ca. 90-100 n.Chr. Dies halte ich für wahrscheinlich. In verschiedenen größeren Städten der antiken Welt außerhalb Palestinas hatten sich bedeutende christliche Gemeinden herausgebildet. Das Johannesevangelium kann überall in diesen Zentren der frühen Kirche entstanden sein .

⁹ Gerd Theissen, Erleben und Verhalten der Erste Christen pg. 417-419 In der urchristlichen Briefliteratur und im JohEv finden wir Tendenzen zu einer Einschränkung des Liebesgebots, gleichzeitig aber eine größere Sensibilität für die in der Liebe enthaltene Gleichwertigkeit der Menschen. (...) . Das JohEv bildet den Höhepunkt dieser Entwicklung. Jesu Liebe zu den Seinen wird in der Fußwaschung als Vorbild für alle Jünger dargestellt (Joh 13,1-17). Jesus verzichtet demonstrativ auf seinen Status als "Herr und "Meister". Er übernimmt die Rolle des Sklaven, des Schülers und der Frau, von denen man in der Antike den Dienst der Fußwaschung erwartete. Er erregt mit diesem Statusverzicht den Protest des Petrus, der später zum Gemeindeleiter eingesetzt wird, um an Jesus statt dessen "Schafe" zu hüten (Joh 21,15-17): **Die Liebe, die in der Gemeinde auf jede Demonstration oder Durchsetzung von Status verzichtet, muss sich hier gegen ein hierarchisches Bewusstsein durchsetzen. Der Auftrag vollendet sich in der Vermittlung des neuen Gebots, sich gegenseitig zu lieben. Erst durch die Offenbarung dieser Liebe und des Liebesgebots sind die Jünger wirklich aus Sklaven zu Freunden Jesu geworden (Joh 15,15)**

Wir finden also bei der Entfaltung des Liebesgebots im Urchristentum Tendenzen: Einerseits die Überwindung der Grenzen zwischen Binnen und Außengruppe, andererseits eine Überwindung der Grenzen zwischen „Oben“ und „Unten“. Beide grenzüberschreitenden Tendenzen können nicht gleichzeitig voll zur Wirkung kommen. Wir fanden die erste Tendenz in der vom irdischen Jesus geprägten synoptischen Tradition. Die Liebe überschreitet hier die Grenzen der Binnengruppe, stößt sich aber an den Statusunterschieden in der Welt außerhalb der Binnengruppe. Wir fanden die zweite Tendenz in der vom Glauben an den erhöhten Christus geprägten paulinischen und johanneischen Tradition. Die Liebe überwindet hier Statusgrenzen, bleibt aber sehr viel mehr an den Raum der Binnengruppe gebunden. Hier tut sich fast unlösbare Aporie auf. Aber sie konnte zumindest gemildert werden, wenn man die Nächstenliebe fest mit der Verpflichtung zum Statusverzicht verbindet Gerade in dieser Verbindung liegt das Besondere der urchristlichen Ethik. Dabei lässt sich eine radikalere und eine moderate Variante der Liebe unterscheiden. Die Ausweitung des Liebesgebots auf den Feind, den Schwachen meint eine radikale Liebe, seine Einschränkung auf die Gemeinde dagegen eine moderate Liebe. Diese Abstufung wird in den Texten durchaus bewusst gemacht, wie man am Beispiel des MtEv und JohEv zeigen kann. (...) Umgekehrt

voor een revolutie dat inhoudt voor onze manier van geloven, voor onze verhouding tot elkaar. Hij noemt ons zijn vrienden.

Dat wil zeggen: Hij wil met ons ongedwongen, op voet van gelijkheid, op basis van vertrouwen, in alle vrijheid, zonder voorwaarden vooraf, zonder verwachtingen omgaan, en verwacht dat wij dat ook met elkaar doen.

Maar het omgekeerde is ook waar: slaven hoeven geen verantwoording af te leggen. Het enige wat van hen gevraagd wordt is - zelfs al zijn ze vijf sterren generaals - of ze de bevelen hebben opgevolgd en correct hebben uitgevoerd.

“Befehl ist befehl” klonk het na de oorlog als excuus. Alsof het slaven waren geweest die blindelings de orders van hun superieuren uitvoerden. Zonder te weten waar en hoe en waartoe. „Ich war sehr genau, sehr genau und habe gemäß den Vorschriften und Befehlen gehorcht.” zei Adolf Eichmann tijdens zijn verdediging in Jeruzalem.¹⁰ "Ich hatte den Befehl, den Fahrplan zu erstellen und alles, was damit zusammenhing."¹¹

Maar haaks op deze slavenmoraal, die mensen tot huisdieren en werkpaarden reduceert van wie ook geen rekenschap wordt gevraagd, de herrenmoral, die anderen een lui leventje toestaat, haaks daarop staan de woorden van het evangelie. Vrienden noem ik jullie, zei Jezus bijna twee duizend jaar geleden. En hij stond van tafel op, legde zijn bovenkleden af en bond een linnen schort om zijn middel, goot daarna water in een waskom en begon de voeten van zijn leerlingen te wassen. Vrienden noem ik jullie, zei Jezus bijna twee duizend jaar geleden en hij droogde hun voeten af met de schort om zijn middel.¹²

Toen Hij hun voeten had gewassen en zijn bovenkleden had aangetrokken, nam Hij weer aan tafel plaats, vroeg hij `Begrijpen jullie wat Ik ge-

ist das JohEv ein Vertreter des moderates innergemeindlichen Liebesgebots. Auch er kennt eine Abstufung dieser Liebe. Jesus zitiert zwei Mal das Liebesgebot. einmal in der dialogischen Abschiedsrede (Joh 13,34f), dann in der monologischen Abschiedsrede (Joh 15,12-17). Das erste Mal sollen alle (also alle Menschen außerhalb der Gemeinde) die Jünger Jesu an ihrer gegenseitige erkennen, das zweite Mal ist das Verhältnis zur Welt viel gespannter: Niemand hat größere Liebe als die, dass er sein Leben last für seine Freunde. Die radikalere Liebe besteht in der Bereitschaft zum Martyrium.

¹⁰ Seit April 1961 steht er vor dem Bezirksgericht von Jerusalem, angeklagt wegen Verbrechen gegen das jüdische Volk, gegen die Menschlichkeit und Kriegsverbrechen. In der Diktatur der Nationalsozialisten organisierte SS-Obersturmbannführer Eichmann seit 1938 die Transporte von fünf Millionen Juden in die Vernichtungslager; vor allem nach Treblinka, Majdanek, Sobibor, Auschwitz. Eichmann stellt sich als Transportfachmann hin:

¹¹ Er sagt über die Juden: "Ich habe sie nicht vernichtet." Vielmehr habe er sie "ausgesiedelt", "abbeordert", "evakuiert". Er hat am Schreibtisch gesessen, im Reichssicherheitshauptamt in Berlin. Ab 1941 leitete er das Referat B 4 für Judenangelegenheiten, Räumungsangelegenheiten, das sogenannte "Judenreferat".

¹² Joh. 13:3-5

daan heb? Vrienden noem ik jullie. Die zich niet te goed voelen om , als het moet elkaars voeten te wassen. Want voor Mij zijn jullie geen dienst-knechten meer: een knecht heeft geen begrip van wat zijn meester doet. Vrienden noem Ik jullie, omdat Ik alles wat Ik van de Vader heb vernomen, aan jullie heb meegedeeld.

En het dringt maar langzaam door. Buiten de kerk soms zelfs eerder dan er binnen. Want een relatie die gebaseerd is op vriendschap, is altijd vrijwillig. Vriendschap veronderstelt vrijheid. De vrijheid om te kiezen. Zelfs op facebook. Dan krijg ik een mailtje binnen. Die en die wil vriend met je worden. En dan heb ik de keuze: zal ik degene wel of niet toevoegen tot mijn virtuele vriendenkring?

Twee: vriendschap en angst sluiten elkaar uit. Als iemand mij dwingt en ik ben bang voor hem, dan volg ik zijn wil, enkel en alleen, omdat ik bang ben voor de gevolgen, als ik het niet doe. Maar ik zal – ook al beweert hij honderd keer dat hij mijn beste vriend is – zo snel mogelijk de benen nemen.

Drie: vriendschap en dwang sluiten elkaar uit. In vriendschap kan niemand de ander dwingen, want in vriendschap is niemand baas over de ander. “Je moet je nooit regels op laten leggen”, zei een vader tegen zijn dochter, toen ze zich bij en vroom clubje wilde aansluiten. Want overal waar het woord ‘moeten’ in voorkomt, moet je op je hoede zijn.” Goh, dacht ik, toen ik dat van je hoorde, daar zouden dominees nog heel wat van kunnen leren.

Alleen als je voor elkaar iets voelt, als je elkaar mag, als je in de ander een zielsverwant herkent, dan mag je iets van elkaar verwachten en jezelf ergens toe verplichten.

Vrienden noem ik jullie. Zei Jezus 2000 jaar geleden. Waarmee hij in zijn kring van volgelingen angst, plicht, en ongelijkheid wilde uitsluiten en alle ruimte geven aan de vrijheid en de liefde. Tot aan het wassen van elkaars voeten toe. Want, om met Johan Crujff af te sluiten, ik hou mijn spelers altijd voor de angst een slechte raadgever is. Maar omgekeerd heb ik ontzettend veel respect voor mensen die fouten maken, maar zich steeds weer volop 100% inzetten. Want alle fouten zijn van mij, (als trainer) dus ze kunnen rustig spelen. Voor zo’n trainer loop je toch het vuur uit je sloffen? ¹³ Amen.

¹³ Je gaat het pas zien als je door hebt Pieter Winsemius pg. 25